EKONOMSKE TEORIJE 20. STOLJEĆA

Lerotić, Marko

Undergraduate thesis / Završni rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of economics Split / Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:124:940353

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Repository / Repozitorij:

REFST - Repository of Economics faculty in Split

zir.nsk.hr

UNIVERSITY OF SPLIT

dabar

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SVEUČILIŠTE U SPLITU
EKONOMSKI FAKULTET

Završni rad

EKONOMSKE TEORIJE 20. STOLJEĆA

Mentor:
Doc.dr.sc Maja Mihaljević Kosor

Student:
Marko Lerotić 1120808

Split, Lipanj, 2016

SADRŽAJ:

1. UVOD 1

1.1. Predmet i cilj rada 1

1.2. Izvori podataka i metode prikupljanja 1

1.3. Struktura rada 2

2. POJMOVNO ODREĐENJE I ZNAČAJKE EKONOMSKIH TEORIJA- EKONOMSKE TEORIJE PRIJE JOHNA MAYNARDA KEYNESA 3

2.1. Značajke razvoja ekonomskih teorija 3

2.2. Ekonomska misao i upravljanje kvalitetom 5

2.3. Razvoj ekonomskih teorija 6

2.3.1. Značajke merkantilizma 7

2.3.2. Značajke fiziokratizma 8

2.3.3. Značajke klasične liberalne škole 10

2.3.4. Značajke marksizma 13

2.3.5. Značajke neoklasične škole 14

3. ZNAČAJKE EKONOMSKIH TEORIJA NAKON JOHNA MAYNARDA KEYNESA 17

3.1. Karakteristike najznačajnijih ekonomskih teorija i predstavnika 17

3.1.1. John Maynard Keynes 17

3.1.2. Joseph A. Schumpeter 19

3.1.3. John Kenneth Galbraith 22

3.1.4. Paul Samuelson 23

3.1.5. Milton Friedman 25

3.2. Važnost ekonomske teorije 20. stoljeća 27

4. ZAKLJUČAK 31

POPIS LITERATURE 33

POPIS SLIKA 35

POPIS TABLICA 36

1. UVOD

U današnje se vrijeme, doba stalnih promjena, događa kontinuirana konkurencija i nadmetanje među državama, te se do oporavka ne dolazi spontano ili nekim automatizmom, nego kao rezultat smišljene, na znanosti temeljene, ekonomske i ukupne politike prilagođene novonastalim okolnostima.

Ta politika nije rezultat jednostavnih odluka i promišljanja već je utemeljena na raznim ekonomskim teorijama koje su oblikovale razvoj te su neke od tih teorija upravo obrađene u ovom radu.

1.1. Predmet i cilj rada

Kao predmet rada može se navesti analiza pojma, značajka te glavnih predstavnika ekonomske teorije 20. stoljeća.

Ciljevi rada su u neposrednoj vezi sa predmetom rada te se želi odgovoriti na sljedeća pitanja:

1. Što su ekonomske teorije?
2. Kako se povijesno razvijala ekonomska teorija?
3. Što je merkantilizam?
4. Koje su značajke fiziokratizma?
5. Koji su najznačajniji predstavnici ekonomske teorije 20. stoljeća?
6. Zašto je važna ekonomska teorija 20. stoljeća?

1.2. Izvori podataka i metode prikupljanja

Prilikom izrade ovoga rada korištene su sljedeće metode: povijesna metoda, komparativna metoda, metoda deskripcije, induktivna i deduktivna metoda, statistička metoda, metoda analize i sinteze.

U izradi rada prikupljeni su i analizirani primarni i sekundarni izvori podataka. Sekundarni izvori obuhvaćaju literaturu iz ekonomije.

Primarni izvori podataka odnose se na analizu ekonomske teorije 20.stoljeća.

1.3. Struktura rada

Ovaj završni rad strukturno je podijeljen u četiri tematski međusobno povezanih dijelova koji zajedno obrađuju temu „Ekonomske teorije 20. stoljeća“.

U prvom dijelu, „***Uvodu***“, određen je problem i predmet rada, postavljeni su svrha i ciljevi, navedene su metode koje si korištene prilikom istraživanja te sažeti prikaz strukture rada.

U drugom dijelu pod naslovom „***Pojmovno određenje i značajke ekonomskih teorija-ekonomske teorije prije Johna Maynarda Keynesa***“ pojašnjava se značajke razvoja ekonomske misli, ekonomska misao i upravljanje kvalitetom te razvoj ekonomske politike.

„***Značajke ekonomskih teorija nakon Johna Maynarda Keynesa*** “ je naslov trećeg dijela, u kojem se pojašnjava karakteristike najznačajnijih ekonomskih teorija i predstavnika te važnost ekonomske teorije 20. stoljeća.

U „***zaključku***“ kao završnom dijelu rada, izložena je sinteza cjelokupnog rada i istraživanja, te su navedene najvažnije spoznaje i zaključci do kojih se došlo prilikom izrade ovog završnog rada.

2. POJMOVNO ODREĐENJE I ZNAČAJKE EKONOMSKIH TEORIJA- EKONOMSKE TEORIJE PRIJE JOHNA MAYNARDA KEYNESA

S cjelovitoga gledišta, može se zaključiti da je današnja suvremena ekonomija raznolika te se ona ujedno širi u nekoliko smjerova te je na te smjerove u prošlosti ali i danas veliki utjecaj imala austrijska škola ekonomske misli ističe Lunaček (2004).

U nastavku će biti pojašnjene značajke razvoja ekonomske misli, ekonomska misao i upravljanje kvalitetom te razvoj ekonomske politike.

2.1. Značajke razvoja ekonomskih teorija

Temelje i njene postavke ekonomskih misli su postavili ekonomisti koji su pretežito predstavnici tzv. Austrijske škole, gdje su pritom najistaknutiji Friedrich August van Hayek i Ludwig Heinrich Edler von Mises te se oni snažno zalažu za snažan i praktični zaokret u kapitalističkoj privredi te bi taj preokret trebao pokrenuti liberalnu laissez-faire doktrinu svojom snažnom afirmacijom na tržištu koje je najefikasnije ekonomsko sredstvo alokacije samih resursa i regulatora ukupnih ekonomskih aktivnosti, kaže Drljača (2012.).

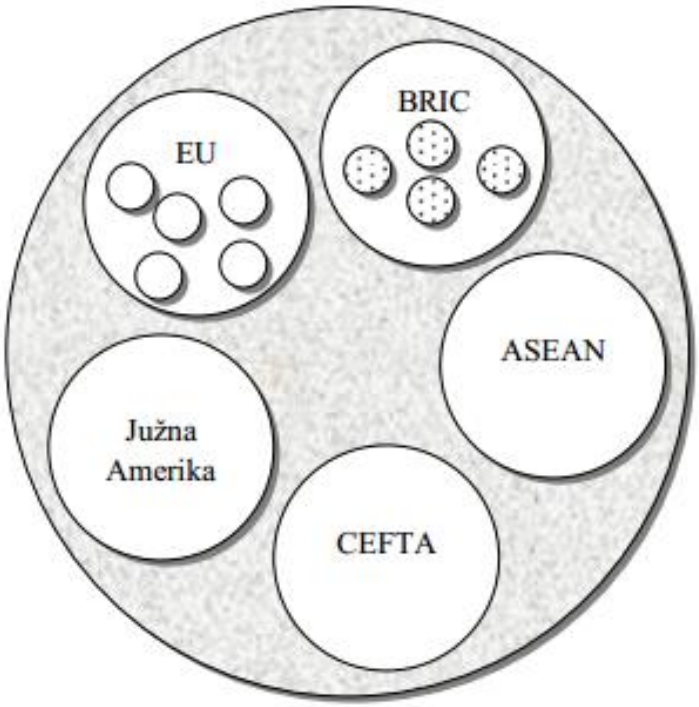
Drljača (2012.) ističe veliki problem državnog uplitanja, neoliberalizma koji u suštini ima slobodno tržište te navodi koliko je važno osigurati ekonomski rast kapitalističkoga svijeta. Procesi koji su dali snažan zamah ekonomskom rastu su:

- globalizacija, koja omogućuje snažan razvoj tehnologije osobito u informatici,
- tehnološka dostignuća u prometu i transportu, razvoj komunikacija i sl.,
- kriza i raspad socijalističkih država koje, svaka na svoj način ulaze u proces tranzicije, koji podrazumijeva slabljenje nacionalnih državnih regulativa,
- ukidanje administrativnih prepreka i otvaranja nacionalnih ekonomija,
- razvijene kapitalističke zemlje i njihove multinacionalne kompanije, potpomognute međunarodnim organizacijama, u procesu tranzicije do nedavno socijalističkih zemalja, vide novu mogućnosti za prodor na nova tržišta, rast proizvodnje, ekonomsku, političku, kulturnu i svaku drugu dominaciju.

Drljača (2012.) navodi da se krajem 80-ih i na početku 90-ih godina 20 stoljeća može slobodno govoriti o paralelnom odvijanju tri važna društveno ekonomska i politička procesa koji su naizgled nepomirljiva a oni su:

- proces globalizacije,
- proces regionalizacije,
- proces usitnjavanja ili stvaranja novih nacionalnih država (slika 1).

Slika 1.: Paralelizam društveno ekonomskih i političkih procesa

Izvor: Drljača, M. (2012.): „**Koncept održivog razvoja i sustav upravljanja**“, Međunarodni skup Nedelja kvaliteta, Kvaliteta i izvrsnost, Vol 1, No. 1-2, Beograd, str. 20.

U procesu transformacije socijalističkog društveno političkog sustava u kapitalistički, neoliberalni, kroz proces tranzicije, nastale su, u okviru procesa globalizacije, nacionalne države kao ravnopravne nove članice međunarodne zajednice koje su dale novi zamah daljnjem procesu regionalizacije, pritom prenoseći dio suvereniteta na nadnacionalnu razinu, ističe Drljača (2012.).

Ovi procesi doveli su do novih sloboda karakterističnih za neoliberalni koncept kapitalizma, te su u svrhu daljnje utrke za profitom kao dominantnim motivom i mjerilom uspješnosti sudionika na tržištu, ističe Jovanović te Eškinja (2008.):

- sloboda kretanja kapitala,
- sloboda kretanja roba i usluga,
- sloboda kretanja radnika,
- sloboda izbora.

2.2. Ekonomska misao i upravljanje kvalitetom

U isto vrijeme, dolazi do velikih promjena na području upravljanja kvalitetom. Sloboda izbora ima mnoge aspekte te je jedan od najznačajnijih sloboda izbora koju ujedno potrošač ima, odnosno kupac nekog proizvoda ili korisnik nekih usluga navodi Drljača (2012.).

Istovremeno, sloboda i prava potrošača prisiljavaju na daljnje jačanje neoliberalnog koncepta u nacionalnim ekonomijama, ističu Nordström i Ridderstråle (2002.) te se materijaliziraju kroz:

- privatizaciju i deregulaciju u javnom sektoru,
- restriktivnu fiskalnu politiku,
- borbu protiv inflacije,
- manja socijalna davanja,
- slabljenje položaja radnika i njihovih predstavnika.

Zapravo se radi o stvaranju daljnjih pretpostavki slobodnog tržišta, stvaranju novih tržišta koja stvaraju novu potražnju, koja generira novu proizvodnju te koja podrazumijeva potrebu za novim resursima tj. stvara pritisak na kapacitet planete Zemlje navodi Drljača (2012.).

Glavni cilj je maksimalizacija profita kao dominantnog mjerila uspješnosti, na globalnom tržištu koje predstavlja cijeli svijet. Jovanović i Eškinja (2008.) upozoravaju da je takav pristup opasan i ima mnogo glasnih kritičara.

Jedan od njih je i Joseph Eugene Stiglitz, nobelovac, koji kritizira međunarodne institucije koje upravljanju procesom globalizacije koncentrirajući se na maksimalizaciju profita.

Nordström i Ridderstråle (2002.) navode da je zanemarivanje aspekata okoliša u prošlosti značilo konkurentsku prednost zbog manjih troškova ali da to danas zapravo predstavlja politiku kratkog daha, a sutra će proizvoditi kontraefekte. Ulaganje u primjenu koncepta održivog razvoja stvara komparativnu prednost. „Menadžment i vodstvo ključni su za konkurentsku prednost“, ističu Nordström i Ridderstråle (2002.).

Kada dođe do raskoraka između realnosti i vladajuće teorijske paradigme, neophodna je i opravdana promjena vladajuće teorije, tako što se teorija prilagođava novim okolnostima, kažu Nordström i Ridderstråle (2002.).

To znači da sama ekonomska teorija doživljava krizu koja je posljedica ekonomske krize u gospodarstvu, tako da vladajuća teorija nije više u mogućnosti da objasni fluktuacije privredne aktivnosti i preporuči rešenja za nastalo stanje što navode poznati ekonomisti Nordström i Ridderstråle (2002.) u svojim radovima.

Marjanović (2010.) tvrdi da neoklasičnu tradiciju dalje razvija nova klasična makroekonomija, čija pojava označava novu fazu u razvoju makroekonomske teorije. Uvođenjem hipoteze o racionalnim očekivanjima, mikroekonomske osnove u makroekonomiju i teoreme o neefikasnosti ekonomske politike, utemeljeni su postulati ove teorije.

2.3. Razvoj ekonomskih teorija

U današnjem globaliziranom svijetu kad države međusobno konkuriraju, do oporavka gospodarstva ne dolazi spontano ili nekim automatizmom, nego kao rezultat smišljene, na znanosti temeljene, ekonomske i ukupne politike prilagođene novonastalim okolnostima. Nema opće politike pomoću koje se razvija zemlja ili pomoću koje se zemlja izvlači iz krize. Sve su zemlje i situacije specifične. Da bi do oporavka došlo za dvije ili pet godina već danas trebaju biti poduzete određene mjere u tom smjeru (http://www.politikaplus.com/mobile/novost/95157/Ljubo-Jurcic-11-razloga-zasto-nismo-u-bezizlaznoj-situaciji-samo-da-nas-vlada-ne-gura-u-katastrofu, 16.04.2016.).

Ekonomska politika, kao i svaka politika ima svoje ciljeve. Ciljevi ekonomskih politika svih država je povećanje domaće proizvodnje, zaposlenosti, izvoza i investicije. Ekonomski sustav i ekonomska politika izgrađuju se sukladno tim ciljevima i tim redoslijedom. Nažalost,

hrvatski ekonomski sustav i ekonomska politika nisu postavljeni tako, ističu Sharma i Tomić u svojim radovima (2012.).

U nastavku će biti pojašnjene značajke merkantilizma, fiziokratizma, klasične liberalne škole, marksizma te neoklasične škole.

2.3.1. Značajke merkantilizma

Merkantilizam je ekonomski skup pogleda i ideja, odnosno čitav jedan pogled na razvoj nacionalne ekonomije. Srž je pristupa vanjska trgovina odnosno pozitivna platna i trgovinska bilanca. Ideja merkantilizma nastala je u XV. st. kada se kao oblikom novca služilo zlatom pa su merkantilisti zagovarali takvu politiku koja će osigurati što veći priljev zlata u zemlju (izvozom robe) i što manji odljev iz zemlje- kontrola trgovine, uvoz (http://proleksis.lzmk.hr/37091/, 20.02.2016.).

Merkantilisti su prvi ekonomski mislioci sa koliko-toliko zaokruženim i konzistentnim ekonomskim učenjem. Skoro sve razvijene europske države, u razdoblju od XV. do XVII. stoljeća, imale su svoje predstavnike merkantilističke ekonomske misli (http://www.knowledge-banks.org/ekonomija_09_nfps_1_svi_05/lekcije/lekcija3.htm, 20.02.2016.).

Njihovi teorijski stavovi bili su uvjetovani ekonomskim prilikama tog doba. To je vrijeme početka razvoja tehnologije i naoružanja, razvoja međunarodne trgovine i formiranja svjetskog tržišta i značajne uloge trgovinskog kapitala (http://www.knowledge-banks.org/ekonomija_09_nfps_1_svi_05/lekcije/lekcija3.htm, 20.02.2016.).

Osnovni teorijski principi merkantilističkog ekonomskog učenja su (http://www.knowledge-banks.org/ekonomija_09_nfps_1_svi_05/lekcije/lekcija3.htm, 20.02.2016.):

- bogatstvo jedne države izražava se u novcu, odnosno u plemenitim metalima,
- ukoliko u zemlji nema rudnika zlata i srebra, do novca se dolazi jedino putem vanjske trgovine,
- izvoz roba dovodi do priliva novca u zemlju čime se povećava bogatstvo države,
- uvoz dovodi do odljeva novca čime se smanjuje bogatstvo države.

Merkantilizam nastaje kao reakcija na krizu feudalnog sustava i srednjovjekovne teologije. Nasuprot srednjovjekovnim teolozima koji su raspravljali o božanskoj pravdi i spasenju duše, merkantilisti, naprotiv, raspravljaju o materijalnom svijetu, odnosno o robama, bogatstvu, novcu, trgovini i moći političkih vladara i nacionalnih država. Zagovarali su snažnu i centraliziranu nacionalnu državu i državno-intervencionističko poticanje industrijske proizvodnje i vanjske trgovine, ali su pritom zapostavljali poljoprivredu i seljake kažu Medić i Radošević (2010.).

Također tvrde da su merkantilisti istraživali i objašnjavali materijalno bogatstvo i načine njegovog povećavanja u okviru nacionalne države, ali pomoću međunarodne razmjene roba. Smatrali su da se bogatstvo neke zemlje izražava u novcu, odnosno količini plemenitih metala, zlata i srebra, koji su tada igrali ulogu novca.

2.3.2. Značajke fiziokratizma

Fiziokratizam je pravac u ekonomskoj misli nastao u Francuskoj u 18. stoljeću. Fiziokratizam je francuska varijanta klasične liberalne škole. Nastao je kao kritika feudalizma i zapostavljanja poljoprivrede. Glavni, moglo bi se reći i jedini ideolog fiziokratskih nazora bio je francuski ekonomist i liječnik Francois Quesnay (http://poduzetnik.com.hr/rubrike/mala-skola-poduzetnistva/item/525-fiziokratizam-povratak-poljoprivredi.html, 20.02.2016.).

Imao je nekoliko vjernih istomišljenika i sljedbenika. Temelji su njegove teorije prirodno pravo, sloboda za sve, primat poljoprivrede, jedinstveni porez, staleška podjela društva i tzv. ekonomska tablica (http://poduzetnik.com.hr/rubrike/mala-skola-poduzetnistva/item/525-fiziokratizam-povratak-poljoprivredi.html, 20.02.2016.).

Na slici 2., je prikazan Francois Quesnay.

Slika 2.: Francois Quesnay

Izvor: Fine artamerica- http://fineartamerica.com/featured/franois-quesnay-granger.html (20.02.2016.)

Srž fiziokratizma je povratak poljoprivredi koja je taj primat izgubila u doba merkantilizma. Gospodarska zbivanja u poljoprivredi trebaju se odvijati prema vlastitim zakonitostima koje su vječne i nepromjenljive, jer su dio prirodnoga poretka. Uplitanju države i etike u poljodjelstvu nema mjesta. Tvrdi se, da se jedino u poljodjelstvu žetvom može dobiti više čistoga uroda nego što je prilikom sjetve žrtvovano rada i sjemena (http://poduzetnik.com.hr/rubrike/mala-skola-poduzetnistva/item/525-fiziokratizam-povratak-poljoprivredi.html, 20.02.2016.).

Fiziokratsku teoriju Quesnay je zaokružio svojom poznatom ekonomskom tablicom. Ona je sinteza fiziokratske doktrine. Numerički je prikazano kretanje (kružni tok) čistoga dohotka i njegove reprodukcije (http://poduzetnik.com.hr/rubrike/mala-skola-poduzetnistva/item/525-fiziokratizam-povratak-poljoprivredi.html, 20.02.2016.).

Gospodarski proces će funkcionirati tako što će se unutar staleža i među staležima razmjenjivati poljoprivredni proizvodi i usluge u potrebnim omjerima. Za vrijeme u kojem je nastala, Tablica je bila genijalni izum. Njegov je vjerni sljedbenik i poznati fiziokrat Victor

Mirabeau držao da su tri glavna izuma koji su učvrstili ljudsko društvo: pismo, novac i Quesnayeva ekonomska tablica (http://poduzetnik.com.hr/rubrike/mala-skola-poduzetnistva/item/525-fiziokratizam-povratak-poljoprivredi.html, 20.02.2016.).

I Marx ju je visoko ocijenio kao 'jednu od najgenijalnijih zamisli kojim nas je dosad zadužila politička ekonomija'. Poslužila mu je za njegovu shemu procesa proširene reprodukcije (http://poduzetnik.com.hr/rubrike/mala-skola-poduzetnistva/item/525-fiziokratizam-povratak-poljoprivredi.html, 20.02.2016.).

Fizokratizam je najviše bio ukorijenjen u Francuskoj, domovini njegova nastanka. Bio je kratka vijeka, svega dvadesetak godina. U stvarnom gospodarskom životu nije uzeo većega maha (http://poduzetnik.com.hr/rubrike/mala-skola-poduzetnistva/item/525-fiziokratizam-povratak-poljoprivredi.html, 20.02.2016.).

Njegov sljedbenik ekonomist Jacques Turgot kada je postao francuskim ministrom financija proveo je neke reforme na temeljima fiziokratizma (redukcija državnih izdataka bez uvođenja novih poreza, ukidanje obrtničkih cehova, sloboda trgovine žitom, ukidanje pristojbi na promet žitom i mesom). No, nakon njegova dvogodišnjeg ministriranja opozvani su njegovi reformski propisi, pa je tako i cjelokupna fiziokracija u Francuskoj bila diskreditirana (http://poduzetnik.com.hr/rubrike/mala-skola-poduzetnistva/item/525-fiziokratizam-povratak-poljoprivredi.html, 20.02.2016.).

2.3.3. Značajke klasične liberalne škole

Adam Smith, škotski ekonomist i filozof, koji je na temelju novih spoznaja i teorija izgradio cjelovit ekonomski sustav u svojem djelu Istraživanje naravi i uzroka bogatstva naroda (1776), odbacio je kao zablude postavke kako merkantilističkoga tako i fiziokratskog učenja (http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=17367, 15.02.2016.).

Prihvaćajući rad kao jedini izvor i mjerilo bogatstva, podjelu rada kao temeljno načelo organizacije gospodarske aktivnosti, te punu slobodu poduzetništva i trgovine kao svoje temeljne stavove, on daje cjelovitu sliku prirodnoga poretka, koji svojim vlastitim unutarnjim silama održava i reproducira opću ravnotežu i dinamiku razvoja društva (http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=17367, 15.02.2016.).

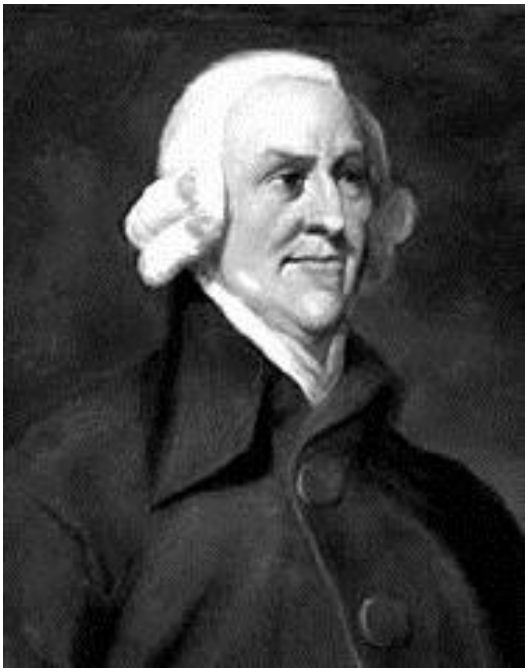
Smith je uspostavio cjelovitu doktrinu ekonomskog liberalizma i utemeljio tzv. klasičnu školu političke ekonomije (http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=17367, 15.02.2016.).

Klasična liberalna škola predstavlja način mišljenja, teorija, idejni sistem koje povjesničari smatraju uzornim, posebno značajnim, standardnim dostignućima, a istovremeno zastarjelim u odnosu na novija zbivanja. Karakteriziraju ju tri predstavnika (http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=17367, 15.02.2016.):

- Adam Smith,
- William Petty,
- David Ricardo.

Adam Smith se danas smatra ocem političke ekonomije jer je iznad svega bio branitelj sustava. Postoji dokaz da je počeo konstruirati opći sustav analiza dva desetljeća prije izdavanja „Bogatstva naroda“ i naznake toga sustava vidjele su se prije 1776. godine, ističe Puškarić (1994.). Na slici 3., je prikazan Adam Smith.

Slika 3.: Adam Smith

Izvor: Sonntag- http://www.sonntagcf.com/fileadmin/_migrated/pics/AdamSmith_04.jpg (20.02.2016.)

Smithov sustav je sjedinjavao teoriju ljudske naravi i teoriju povijesti s neobičnim oblikom prirodne teologije i poglavito opservacijama gospodarskog života. Sužen na gospodarsko polje, njegov je sustav ocrtavao poljoprivredne djelatnosti, proizvodnju i trgovinu (Puškarić, 1994:82).

Razmjena u tom sustavu ustanovljena je prirodom novca, proizvodnja je obilježena podjelom rada. Tri glavna stavka u njegovoj središnjoj analizi jesu- podjela rada, analiza cijena i razmjene te priroda gospodarskog rasta, navodi Puškarić (1994.).

William Petty je priznavao tri funkcije novca (http://www.docfoc.com/8-william-petty-o-novcu-i-vrijednostima, 18.02.2016.):

- mjerilo vrijednosti,
- posrednik u razmjeni,
- sredstvo pohranjivanja vrijednosti, ali je najveću važnost pridavao drugoj funkciji.

Poricao je da bi novac tvorio apsolutnu mjeru vrijednosti dokazujući ispravno da se njegova vrijednost mijenja sa stanjima ponude i potražnje. Bio je također svjestan bankovnih poslovanja bez pokrića (http://www.docfoc.com/8-william-petty-o-novcu-i-vrijednostima, 18.02.2016.).

Pettyjev je glavni doprinos monetarnoj teoriji bilo njegovo korištenje pojma brzine kolanja pri određivanje optimalne količine novca. To ga čini važnim prethodnikom (Lockea i Cantillona). Ispravno je povezao brzinu kolanja s institucionalnim faktorima kao što su duljina razdoblja plaćanja nadnica, renti i poreza, tvrdeći da se kolanje ubrzava skraćivanjem razdoblja plaćanja. Petty je također odstupio od općeprihvaćenih vjerovanja merkantilizma dokazivanjem da je akumuliranje novca sredstvo određenoga cilja a ne cilj po sebi (http://www.docfoc.com/8-william-petty-o-novcu-i-vrijednostima, 18.02.2016.).

David Ricardo je prvi rad (Visoka cijena bulliona) napisao povodom visoke inflacije za vrijeme Napoleonovih ratova. Inspiriran žitnim zakonom, objavio je „Raspravu o utjecaju niske cijene žita na profit od kapitala“, što je bio prvi pokušaj kreiranja ekonomskoga modela korištenjem teorije o diferencijalnoj renti i zakona o opadajućim prinosima i recipročnog odnosa između nadnica i profita (http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=17367, 15.02.2016.).

Iako mnoge njegove teorije nisu bile originalne, njihovo je značenje i u tome što su poslužile kao polazište mnogim ekonomistima (J. S. Mill, Marx i Marshall). Kao član Parlamenta (od 1814. godine) utjecao je na ekonomsku politiku, osobito monetarnu (http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=17367, 15.02.2016.).

Najznačajnije doprinose ekonomskoj teoriji dao je radnom teorijom vrijednosti, teoremom jednakosti, danas poznatim pod imenom Ricardov teorem jednakosti te teorijom komparativnih prednosti (http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=17367, 15.02.2016.).

2.3.4. Značajke marksizma

Marksizam je filozofsko učenje i političko-ekonomska ideologija koja je nastala polovinom 19.-og stoljeća. Njeni tvorci su njemački mislioci Karl Marx (po kome ova doktrina i nosi ime) i Friedrich Engels, prikazani na slici 4.

Slika 4.: Karl Marx i Friedrich Engels

Izvor: Insanokur- http://www.insanokur.org/marxin-ve-engelsin-anket-defteri-sorularina-yanitlari/ (18.02.2016.)

Marksizam je politički nauk i ideologija koji su se razvijali kao programska uporišta socijalističkih političkih stranaka i pokreta, te ideološki temelj komunističkih poredaka-marksizam-lenjinizam (http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=17367, 15.02.2016.).

Kao filozofsko i znanstveno naučavanje uglavnom se poistovjećuje s historijskim materijalizmom, kritikom političke ekonomije i klasnom analizom društva te se svodi na stajalište da duhovni, kulturni i politički život društva ima svoj korijen u materijalnim odnosima proizvodnje, a kao politički nauk i ideologija sadržava shvaćanje o klasnoj borbi kao pokretaču povijesti, o besklasnom društvu, komunizmu, kao njezinu cilju, koji se može ostvariti revolucijom kapitalističkoga društva (http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=17367, 15.02.2016.).

Izraz marksisti, u značenju sljedbenika Marxovih stajališta, javlja se u 1860-ima za sukoba Marxovih i Bakunjinovih pristaša u Prvoj internacionali i isprva ima polemički značaj. Kako bi pokazao da je Marxova misao dosljedna i sustavna teorijska elaboracija, F. Engels piše knjigu Anti-Dühring (1878. godine), koja je K. Kautskoga potaknula da marksizam odredi kao »znanost o povijesti sa stajališta proletarijata« (http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=17367, 15.02.2016.).

2.3.5. Značajke neoklasične škole

Neoklasična škola razvija se od 1871. godine, odnosno od uspona marginalizma i teorije marginalne korisnosti neoklasičari nastoje slijediti misli klasične škole, ali pomoću teorije marginalne korisnosti koja odbacuje klasičnu teoriju troškova proizvodnje i teoriju radne vrijednosti za razliku od klasičara, priznaju da tržišni mehanizam ima neke nedostatke i da država može otkloniti te nedostatke pomoću mjera ekonomske politike i bez transformacije privatnog u državno vlasništvo, navodi Širić (2014.).

Širić (2014.) također govori da je to razdoblje obnove klasične ekonomske misli u pogledu prihvaćanja niza kategorija klasične škole, a posebno Smith-ovih teorija. Njene temeljne ideje su sljedeće: predmet ekonomske znanosti postaju rijetka dobra ili resursi za koje je izrazito važno njihovo efikasno korištenje i optimalna alokacija, zatim objektivna ekonomska analiza; matematičko i grafičko objašnjavanje ekonomskih pojava; ponudili su deduktivnu i matematičku analizu funkcionalnih veza i odnosa između ekonomskih varijabli i procesa posebno u mikroekonomiji što znači velik odmak od realnosti.

Pritom se uvodi teorija granične korisnosti, a koja i danas glasi kao spoznajno valjana i istinita. Teorijom marginalne produktivnosti se doskočilo Marxovoj teoriji viška vrijednosti i riješio se problem "viška", neoklasičari su na olakšanje kapitalista vlasnika sredstava proizvodnje, ustvrdili da viška vrijednosti jednostavno –nema, kaže Širić (2014.).

Oni tvrde da su u slobodnoj konkurenciji cijene pojedinih faktora proizvodnje izjednačeni s njihovim marginalnim doprinosom proizvodnji, čitav novostvoreni proizvod raspodjeljuje se na navedene dohotke iz čega slijedi da nema nikakvog viška jer je svatko nagrađen ovisno o graničnom proizvodu rada ili kapitala koji ulaže tijekom proizvodnog procesa, navodi Širić (2014.).

Prema Širiću (2014.) mikroekonomska analiza prelazi u fokus zanimanja, gdje je glavni predmet promatranja pojedinac, kućanstvo, poduzeće, važne su cijene, ponašanje potrošača, tržišna ravnoteža. Tržište se smatra kao najbolji mehanizam upravljanja privredom, ali za razliku od klasičara mu priznaju neke nedostatke i npr. uvode pojam monopola, i dalje kritiziraju državni intervencionizam i groze se bilo kakvog uplitanja državnog aparata u ekonomske procese.

Od 1960-ih godina može se zamijetiti prevlast neoklasičnih ekonomista u odnosu na ekonomiste ostalih idejnih orijentacija – sudeći po njihovu udjelu i zastupljenosti na sveučilištima. Za posljedicu toga se pojavilo sužavanje nastavnih programa te tehnička formalizacija ekonomske teorije, ističe Širić (2014.).

Kolegiji koji bi trebali biti temeljni u obrazovanju ekonomista - ekonomska povijest i historija ekonomske misli –izbrisani su iz nastavnih programa. S obzirom na apstraktni, modelski i deduktivistički pristup neoklasične ekonomske škole, to je ujedno značilo i odvajanje ekonomije od socijalne zbilje tvrde Meštrović i Cvijanović (2007.).

Meštrović i Cvijanović (2007.) tvrde da snažnije reakcije na dominaciju neoklasike su se ispoljile tek 2000. g. u pobuni studenata u Francuskoj protiv ograničenja nametnutog redukcioniranim ekonomskim obrazovanjem. Od prosvjetnih vlasti tražili su takvu reformu studija koja će im omogućiti lakše razumijevanje slojevitosti ekonomske i socijalne zbilje. "Val pobune" se 2001. proširio i na engleski Cambridge i na Kansas City (SAD), gdje su studenti iz 17 zemalja formulirali ovih 7 zahtjeva za reformu studija ekonomije:

- ljudsko ponašanje treba šire poimati- pretpostavka o *homo economicusu* kao o racionalnom optimizatoru simplifikacija je koja ispušta iz vida druga ljudska svojstva - socijalna, psihološka, instinktivna i dr.
- priznavanje kulture je nezaobilazno, jer su ekonomske aktivnosti - baš kao i sve životne aktivnosti - ukorijenjene u kulturi iz koje proizlaze moralni sustavi vrijednosti te institucije,
- razmatranje povijesti je neophodno- ekonomski fenomeni događaju se (i mijenjaju) u povijesnom vremenu i prostoru koje treba sagledati; istraživanja bi se trebala usredotočiti na procese, a ne samo na njihove rezultate
- traži se nova teorija znanja- jer je tradicionalna dihotomija između pozitivnog i normativnog nadiđena; nemoguće je strogo razdvajati činjenice od vrijednosnih sudova istraživača pa bismo i ekonomske teorije trebali drugačije promatrati
- nužno je empirijsko utemeljenje- valja ne samo teorijske postavke potkrijepiti empirijskim dokazima nego i preferirane zasade dovoditi pod lupu kritičke sumnje
- zahtijeva se proširenje istraživačkih metoda – studije slučajeva, metodu opservacije te analizu diskursa valja priznati kao legitimne načine stjecanja znanstvenih uvida, osim ekonometrije i formalnog modeliranja; to će u konačnici dovesti do proširenja spoznaje
- interdisciplinarni dijalog je neophodan- ekonomisti moraju biti upoznati s različitim školama ekonomskog mišljenja, ali i pratiti razvoj u drugim disciplinama, osobito u sferi društvenih znanosti.

3. ZNAČAJKE EKONOMSKIH TEORIJA NAKON JOHNA MAYNARDA KEYNESA

Ekonomsko je djelovanje sve više ishod komplementarnosti ljudskih i ambijentalnih uvjeta koji se više ne mogu smatrati inertnima i/ili neutralnima. Mreža je struktura posebno prikladna da importira oblike koordinacije i generiranja informacija i znanja u sve prisutnijoj neizvjesnosti. Razmjena rada postaje nesumjerljiva i nesvodiva na privatnu razmjenu već je rad zapravo nastojanje da postane zajedničko i socijalno dobro, kažu Meštrović i Cvijanović (2007.).

U nastavku će biti pojašnjene karakteristike najznačajnijih ekonomskih teorija i predstavnika te važnost ekonomske teorije 20. stoljeća.

3.1. Karakteristike najznačajnijih ekonomskih teorija i predstavnika

U nastavku će biti pojašnjeni najznačajniji ekonomski predstavnici- John Maynard Keynes, Joseph A. Schumpeter, John Kenneth Galbraith, Paul Samuelson te Milton Friedman.

3.1.1. John Maynard Keynes

John Maynard Keynes (poznat i kao Baron Keynes od Tiltona) je engleski ekonomist poznat kao tvorac makroekonomije te idejama koje su bitno utjecale na politiku mnogih vlada u XX. stoljeću. Keynes je bio zagovornik državne intervencije u privredu s ciljem sprečavanja negativnih efekata recesije i depresije (http://www.britannica.com/biography/John-Maynard-Keynes, 12.03.2016.).

Na slici 5., je prikazan John Maynard Keynes.

Slika 5.: John Maynard Keynes

Izvor: Wikipedia- https://hr.wikipedia.org/wiki/John_Maynard_Keynes (12.03.2016.)

Prva praktična primjena tih ideja bio je New Deal u SAD pod administracijom Franklina Roosevelta. Za razliku ostalih ekonomista njegova vremena, Keynes je veliku depresiju gledao kao paradoks i kao izazov koji se kosio s osnovnim načelima koje su tadašnji ekonomisti shvaćali kao zdravo za gotovo (http://www.britannica.com/biography/John-Maynard-Keynes, 12.03.2016.).

Keynes ne samo da je objasnio što se u tadašnjoj ekonomiji događalo nego je i ponudio put za izlaz tj. kako izbjeći sadašnju depresiju i kako ju izbjeći za buduća vremena. John Maynard Keynes je također prvi uveo pojam autonomno trošenje (http://www.britannica.com/biography/John-Maynard-Keynes, 12.03.2016.).

U svom djelu „Kraj laissez-fairea“ napisao je da nije točno da pojedincima pripada "prirodan sloboda" dana od Boga u privrednim djelatnostima. Htio je ukazati na to da svijet nije uređen tako da pojedinačni i društveni interes uvijek budu u skladu te da nije točno da je interes spoznat jer je često slučaj da su pojedinci koji teže ciljevima nedovoljno obaviješteni ili su preslabi da bi ih ostvarili (http://www.britannica.com/biography/John-Maynard-Keynes, 12.03.2016.).

Baletić (2008.) navodi kako su djela Johna Maynarda Keynesa utjecala na formiranje ekonomskih stavova hrvatskih ekonomista veoma rano, prije nego što su njegova glavna teorijska djela bila i napisana. Njegovi financijski radovi koji datiraju iz 1920-ih godina sa zanimanjem su praćeni u hrvatskim stručnim krugovima i u udžbeničkoj literaturi, a pohvalno se spominju 1929. To se zanimanje veoma pojačalo u tridesetim godinama 20. stoljeća, osobito nakon objavljivanja njegove Opće teorije i pošto je jedan broj hrvatskih ekonomista boravio u Cambridgeu.

Ponajviše je bio popularan među mlađim ekonomistima, od kojih je najaktivniji bio Milan Fišter, koji je studirao kod Keynesa i koji je za vrijeme rata (1944.) priredio i izdao Keynesova izabrana djela u izdanju Matice hrvatske, ugledne nacionalne kulturne institucije, ali koje je tadašnji profašistički režim zabranio, ističe Baletić (2008.).

Baletić (2008.) također u svojim djelima navodi kako je uspostavom komunističkoga režima nakon rata i uvođenjem obvezne marksističke ideologije, Keynes stavljen na listu nepoželjnih ekonomskih pisaca, ali se taj kruti ideološki stav postupno raspada, pa Keynesa ponovno uvode u stručne i političke rasprave, osobito nakon beogradskog prijevoda Opće teorije (1956.), a do sredine 1960-ih godina postao je standardni dio referentne literature na nastavnim i istraživačkim institucijama.

3.1.2. Joseph A. Schumpeter

Joseph Alois Schumpeter (1883.-1950.) bio je austrijski i američki građanin i ekonomist, bio je Mengerov i Böhm-Bawerkov učenik, profesor političke ekonomije na Sveučilištu u Grazu i Bonnu, te je bio austrijski ministar financija i predsjednik Bidermann Banke, navodi Medić (2000.).

Poslije 1932. godine bio je profesor ekonomike na Sveučilištu Harvard u SAD-u. Neki povjesničari ekonomije ubrajaju ga u grupu najistaknutijih i najutjecajnijih ekonomista XX stoljeća. Pripadao je neoklasičnoj školi, odnosno njezinoj austrijskoj varijanti. Poznat je ponajprije po teoriji privrednog razvitka, po teoriji inovacija, po teoriji poduzetništva i kao povjesničar ekonomske misli naglašava Medić (2000.).

Austrijska škola je najstarija struja ekonomskih škola. Dobila je naziv od ličnosti koju su bili najraniji istraživači, i prvih zagovornika koji su bili državljanini Austro-Ugarskog carstva,

osobito Carl Menger, Eugen von Böhm-Bawerk, Ludwig von Mises, i Friedrich Hayek, naglašava Brunsko (1988.).

Na slici 6., je prikazan Joseph Alois Schumpeter.

Slika 6.: Joseph Alois Schumpeter

Izvor: Innoresource- http://www.innoresource.org/wp-content/uploads/2012/06mpeter (12.03.2016.)

Ekelund i Hebert (1997.) navode kako suvremeni tumači austrijskoga pristupa podcrtavaju pet glavnih točaka koje razlikuju austrijsku ekonomiju od glavne struje neoklasične analize. Tih su pet razlikovnih obilježja:

- radikalni subjektivizam,
- metodološki individualizam,
- svrhovitost ljudskoga djelovanja,
- kauzalno-genetski značaj,
- metodološki esencijalizam.

Radikalni je subjektivizam široka mreža koja obuhvaća neke posebno austrijske teme. Osnovno je za austrijski pristup uvjeravanje da su svi trajni odnosi u temelju ekonomske teorije posljedice ljudskoga izbora. Austrijanci stoga naglašavaju uloge znanja i pogrešaka u odlučivanju pojedinaca. Važno je prema njima da se ljudi razlikuju s obzirom na svoje znanje, tumačenja, očekivanja i opreznost, tako da subjektivizam ima mnogo šire značenje od pukih ukusa. Sve su odluke po samoj svojoj prirodi subjektivne. Ne može se s pravom očekivati da određene informacije postoje kod bilo koga osim pojedinca koji donosi neku odluku, na primjer intenzivnost i oblik njegovih sklonosti i očekivanja, ističu Ekelund i Hebert (1997.).

Najjedinstveniji i najradikalniji aspekt austrijskoga pristupa počiva u njegovu naglasku na prvenstvu korisnosti i poricanju troškova kao elementa koji bi se spajao s korisnošću u određivanju vrijednosti. Ta posljednja točka tvori najoštriji razlaz s engleskom inačicom neoklasične teorije vrijednosti. Austrijanci tvrde da su ekonomski troškovi i sami subjektivni jer se temelje na računicama o korisnosti koje se odreklo kad se čini neki izbor, tvrde Ekelund i Hebert (1997.)

Austrijanci povezuju troškove s odlukom, neutralnim činom, a ne s nekim zbivanjem ili nekom stvari. To zapravo znači da su troškovi podređeni korisnosti, ali i nerazmrsivo povezani s njom. Troškovi su subjektivni jer pripadaju percepciji izbora. Cijena koja se plaća za neku stvar predstavlja korisnost jedino kupcu, a ne nužno korisnost bilo kome drugome, ističu Ekelund i Hebert (1997.).

Metodološki individualizam tvrdi da najprikladniji način proučavanja ekonomskih pojava jest proučavanje na razini pojedinca. Ako je ekonomija znanost izbora, onda se u cilju razumijevanja ekonomskih odnosa mora promatrati onoga koji čini izbor. Postoji element teleologije u austrijskom pristupu, izražen u njihovu naglasku na svrhovitoj ljudskoj akciji. Međutim, vrsta je to teleologije koja ne uzima ciljeve kao apsolutne. Ciljevi se mogu mijenjati tijekom vremena i očito se razlikuju od jednog do drugog pojedinca. Temeljna je postavka koju austrijanci iznose u vezi s time da pojedinčev izbor nije posljedica nekog pukog gravitacijskog privlačenja prema korisnosti, kažu Ekelund i Hebert (1997.).

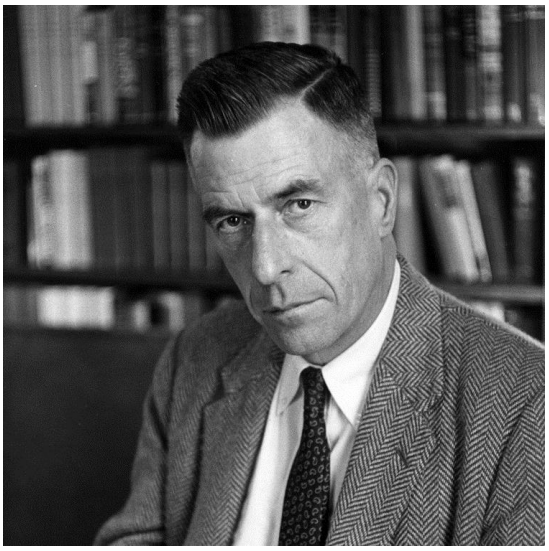
Kad se kaže da je austrijska ekonomija kauzalno-genetska želi se reći da naglašava bit, a ne funkcionalne odnose. Funkcionalizam stavlja naglasak na utvrđivanje uvjeta koji moraju biti zadovoljeni da bi bio ispunjen neki cilj. Austrijanci tvrde da ih više zanima priroda i bit stvari, a manji njihov oblik. Austrijska ekonomija također tvrdi da je nescijentistička. Scijentizam je riječ koju je Hayek skovao da bi označio primjenu (nelegitimnu prema njegovu mišljenju) načela prirodnih znanosti na proučavanje ljudi. Hayek smatra da je to nastojanje izrazito neznanstveno zato što dovodi do mehaničke i nekritičke primjene navike mišljenja na području drugačijeg od onih u kojima su one oblikovane. Austrijanci nastoje razumjeti ljudsko društvo i učiniti ga shvatljivim bez zaokupljenosti pretkazivanjima, tvrde Ekelund i Hebert (1997.).

3.1.3. John Kenneth Galbraith

John Kenneth Galbraith (1908-2006), "jedan od najcjenjenijih ekonomista na svijetu, zagovornik Keynesove doktrine, odnosno američkog ekonomskog liberalizma i progresivizma, ističe Zeba (2010.).

Na slici 7., je prikazan John Kenneth Galbraith.

Slika 7.: John Kenneth Galbraith

Izvor: JFK library- http://www.jfklibrary.org/~/%20Photo%20Accessions/PX%2082-5%20JKG1961_cropped (15.03.2016.)

Razvoj i širenje modernoga gospodarstva državi nameće sve više obaveza, a s druge strane jaz koji se stvara između privatnih i javnih usluga sve je veći, tako da s gospodarskim razvojem raste i važnost društvene akcije. Iako Galbraith naglašava nemogućnost ostvarenja ekonomske jednakosti, on se zalaže za dobar i koristan gospodarski sustav u kojem će svi imati jednake mogućnosti za napredovanje. Dobro društvo mora razlikovati društveno prihvatljivo i neopasno bogaćenje od bogaćenja o društvenom trošku, naglašava Zeba (2010.).

Zeba (2010.) ističe da Galbraith smatra kako se ideološkim određivanjem izbjegava neželjeno razmišljanje i donose se općenite, "shematizirane" odluke. Danas takvim shvaćanjima više nema mjesta u modernim gospodarstvima ukoliko se želi ići za ostvarivanjem dobrog društva. Dobro gospodarstvo ima jasnu svrhu: djelotvorno proizvoditi dobra i pružati usluge te razdjeljivati stvorene prihode na društveno prihvatljiv i gospodarski funkcionalan način.

Naime, vidljivo je da se s razvojem modernoga gospodarstva državi nameće sve više obveza, a to se prije svega odnosi na usluge koje privatni sektor ne pruža. To naravno, dovodi do sve veće razlike između javnog i privatnog životnog standarda, čime raste i važnost društvene akcije, ali i potrebe za državnom intervencijom. Galbraith ističe kako zbog svega toga privatizacija nije nimalo bolji kontrolni okvir za javno djelovanje od socijalizma, čime potvrđuje svoju već mnogo puta ranije isticanu misao vodilju, a to je da ovo nije doba doktrina, već doba praktičnog prosuđivanja, kaže Zeba (2010.).

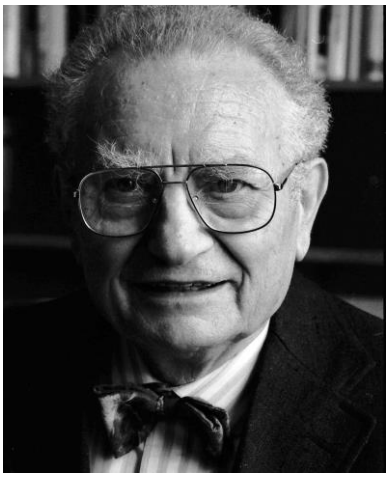
3.1.4. Paul Samuelson

Paul A. Samuelson utemeljitelj je glasovitog poslijediplomskog odjela ekonomike na MIT-ju. Školovao se na Sveučilištu u Chicagu i na Harvardu. Mnogi njegovi znanstveni članci u mladosti su mu pribavili svjetski ugled. Bio je prvi Amerikanac koji je godine 1970. dobio Nobelovu nagradu za ekonomiju za ukupni teorijski rad i osobito za doprinose unapređenju razine znanstvene analize u ekonomskoj znanosti. Primio je nagradu David A. Wells 1941. godine i 1947. godine priznanje John Bates Clark koje mu je dodijelilo Američko ekonomsko udruženje- American Economic Association (https://www.mate.hr/product/85/ekonomija-19-izdanje. 15.03.2016.).

Profesor Samuelson bio je aktivan u mnogim organizacijama. Bio je član Američke akademije znanosti i umjetnosti, Američkog filozofskog udruženja i Britanske akademije; bivši je predsjednik Međunarodnog gospodarskog udruženja; Ekonometrijskog društva; kao i bivši član vijeća i podpredsjednik Gospodarskog društva. Profesor Samuelson objavio je brojne radove u časopisima i zbornicima koji su prikupljeni u djelu Collected Scientifte Papers (https://www.mate.hr/product/85/ekonomija-19-izdanje. 15.03.2016.).

Na slici 8., je prikazan Paul A. Samuelson.

Slika 8.: Paul A. Samuelson

Izvor: Mate- https://www.mate.hr/product/85/ekonomija-19-izdanje. 15.03.2016.

Kao mladi znanstvenik, Samuelson se borio sa mnogim nelogičnostima i kontradikcijama u klasičnoj ekonomici te je objedinjenje u objašnjavanju temeljnih ekonomskih procesa potražio u matematici- upravo je posebnost Samuelsonova rada u korištenju matematičkih modela u razmatranju ekonomskih pojava (https://www.mate.hr/product/85/ekonomija-19-izdanje. 15.03.2016.).

Samuelson je bio prvi ekonomist koji je prikupljena znanja iz područja fizike počeo primjenjivati na ekonomske sisteme (točnije, područje termodinamike) te je time ustanovio metodu komparativne statike u ekonomiji- knjiga Osnove ekonomske analize (Foundations of Economic Analysis, 1947.) smatra se njegovim najznačajnijim djelom, a većim se djelom

nadovezuje na njegovu doktorsku disertaciju iz 1941. godine (http://www.britannica.com/biography/Paul-Samuelson, 12.03.2016.).

Komparativna statika formulirana u tom djelu u današnjim ekonomskim analizama pretpostavlja promjenu parametara nekog sistema i njezin utjecaj na ravnotežu sistema– uključuje marginalnu i analizu maksimizacije. Slijedom novih postavki u promatranju ekonomskih pojava, pristup koji bezrezervno uključuje matematiku, odnosno kako je sam Samuelson rekao, preciznost i jasnoću, danas se koristi i u akademskom učenju i u eksplicitnim problemima prakse, u područjima kao što su strategija poduzeća, marketing, međunarodna razmjena ili pak proizvodnja (http://www.britannica.com/biography/Paul-Samuelson, 12.03.2016.).

3.1.5. Milton Friedman

Ekonomija i ekonomski radovi Miltona Friedmana centriraju se oko dvije stvari. Prva je događaj, a to je Velika Depresija u SAD-u koja je trajala od 1929 do 1941; druga je ekonomska analiza koja u sebi upotrebljava matematiku kao temelj za objašnjavanje ekonomskih pojava. Rođen 1912, Friedman je proživio Veliku Depresiju kao student ekonomije na Universty of Columbia. Kasnije u svojim radovima se je vraćao ovome događaju kao centralnoj temi koju je pokušao objasniti i kao ekonomski događaj koji se nikako ne smije zaboraviti i ponoviti (http://www.econlib.org/library/Enc/bios/Friedman.html, 15.03.2016.).

Iako je Milton Friedman poznat po svojim radovima iz polja monetarne politike, ne treba zaboraviti da je počeo kao mikro-ekonomist. U svojim radovima sa još jednim velikanom ekonomije Leonardom J. Savagom, Friedman je postavio temelje mikroekonomske funkcije užitka koja je i danas početna jednadžba u većini makroekonomskih radova (http://www.econlib.org/library/Enc/bios/Friedman.html, 15.03.2016.).

Na slici 9., je prikazan Milton Friedman.

Slika 9.: Milton Friedman

Izvor:Nobelprize-http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/economic-sciences/laureates/1976/friedman-bio.html (15.03.2016.)

1960-e su donijele Miltonove najplodonosnije godine. U ovome desetljeću nastali su radovi kojima je definirana ekonomska znanost kakvu je znamo danas. Prvi rad iz ovoga razdoblja je monumentalna knjiga (u obadva smisla te riječi) "A Monetary History of the United States, 1867-1960" s Annom J Schwartz iz 1963. Knjiga osim što predstavlja kompletnu monetarnu analizu monetarne politike SAD-a u navedenom razdoblju, iznosi i jednu od najintrigantniji teza koje je Friedman ikada postavio i koja ga je obilježila do samoga kraja života. U poglavlju o monetarnoj politici u razdoblju od 1929 do 1936 Friedman i Schwartz naglašavaju da je Velika Depresija u stvari bila Velika Kontrakcija (http://www.econlib.org/library/Enc/bios/Friedman.html, 15.03.2016.).

Odnosni radilo se o monetarnome, a ne fiskalnome fenomenu, kao što su to opisivali keynesianski ekonomisti. Ako je do tada postojala sumnja kojoj struju ekonomista pripada Friedman, sa ovom knjigom ta dilema je potpuno nestala. U svojem govoru "The Role of Monetary Policy: Presidential Adress to AEA" kada je postao predsjednik Američkoga Društva Ekonomista, Friedman naglašava da je Keynesianska ekonomija u zabludi iz dva razloga (http://www.econlib.org/library/Enc/bios/Friedman.html, 15.03.2016.):

- ekonomski participanti su vođeni očekivanjima, što Keynesianska IS-LM teorija nije uzimala u obzir,
- Philipsova krivulja, kao temelj politike keynesianske ekonomije nije održiva.

Iako je Friedmanov doprinos znanosti ogroman, ne treba zanemariti i njegov doprinos širenju znanja. Friedmanova predavanja su bila nezaboravan doživljaj za svakoga studenta i ostavila su duboke tragova na mnogim budućim ekonomistima uključujući i budućega nobelovca, oca teorije racionalnih očekivanja Roberta Lucasa (http://www.econlib.org/library/Enc/bios/Friedman.html, 15.03.2016.).

3.2. Važnost ekonomske teorije 20. stoljeća

Osim ranije navedenih autora, veliku ulogu u razvoju ekonomskih teorija imali su još brojni nobelovci, koji su prikazani u tablici 1.

Tablica 1.: Dobitnici Nobelove nagrade

Godina	Autor	Područje
1977.	Bertil Ohlin, James E. Meade	Teorija međunarodne trgovine i međunarodnih kretanja kapitala
1978.	Herbert A. Simon	Ekonomske organizacije
1979.	Theodore W. Schultz, Sir Arthur Lewis	Problematika razvoja gospodarstva zemalja
1980.	Lawrence R. Klein	Ekonomske politike i fluktuacija
1981.	James Tobin	Financijska tržišta i njihov utjecaj
1982.	George J. Stigler	Istraživanja u području

		industrije
1983.	Gerard Debreu	Analitičke metode u ekonomskoj teoriji
1984.	Richard Stone	Razvoj ekonomskih analiza i empirijski doprinos
1985.	Franco Modigliani	Financijska tržišta
1986.	James M. Buchanan Jr.	Utjecaj političkih odluka na ekonomiju
1987.	Robert M. Solow	Teorija ekonomskog rasta
1988.	Maurice Allais	Teorije tržišta
1989.	Trygve Haavelmo	Ekonomske strukture i vjerojatnosti
1990.	Harry M. Markowitz, Merton H. Miller, William F. Sharpe	Teorije financijske ekonomije
1991.	Ronald H. Coase	Teorija troškova transakcija u ekonomiji
1992.	Gary S. Becker	Utjecaj ljudskog kapitala na ekonomiju
1993.	Robert W. Fogel, Douglass C. North	Primjena ekonomskih teorija i kvantitativnih metoda
1994.	John C. Harsanyi, John F. Nash Jr., Reinhard Selten	Razvoj ekonomskih teorija
1995.	Robert E. Lucas Jr.	Makroekonomija
1996.	James A. Mirrlees, William Vickrey	Doprinos ekonomskim teorijama
1997.	Robert C. Merton, Myron S.	Nove metode određivanja

	Scholes	vrijednosti u ekonomiji
1998.	Amartya Sen	Dobrobit ekonomije
1999.	Robert A. Mundell	Fiskalna politika
2000.	James J. Heckman, Daniel L. McFadden	Teorije i metode ekonomskih primjera

Izvor: obrada autora prema podacima sa stranice Nobel prize-https://www.nobelprize.org/nobel_prizes/economic-sciences/laureates/ (20.05.2016.)

Kao što je vidljivo na tablici 1., područja istraživanja pretežito obuhvaćaju mikroekonomiju iako ima i nekoliko nobelovaca koji su se usmjerili na makroekonomiju.

U tablici je vidljivo da je smjer kretanja istraživanja u području ekonomije u daljnjem razvoju i primjeni novih metoda koje se prilagođavaju novonastalim uvjetima na suvremenom tržištu, u skladu sa rastućom konkurencijom.

U današnjem globaliziranom svijetu kad države međusobno konkuriraju, do oporavka gospodarstva ne dolazi spontano ili nekim automatizmom, nego kao rezultat smišljene, na znanosti temeljene, ekonomske i ukupne politike prilagođene novonastalim okolnostima.

Nema opće politike pomoću koje se razvija zemlja ili pomoću koje se zemlja izvlači iz krize. Sve su zemlje i situacije specifične. Da bi do oporavka došlo za dvije ili pet godina već danas trebaju biti poduzete određene mjere u tom smjeru, ističu Sharma i Tomić (2012.).

Sharma i Tomić (2012.) navode kako ekonomska politika, kao i svaka politika ima svoje ciljeve. Ciljevi ekonomskih politika svih država je povećanje domaće proizvodnje, zaposlenosti, izvoza i investicije. Ekonomski sustav i ekonomska politika izgrađuju se sukladno tim ciljevima i tim redoslijedom. Nažalost, hrvatski ekonomski sustav i ekonomska politika nisu postavljeni tako.

Bez mjera aktivne ekonomske politike niti će doći do smanjenja deficita niti javnog duga niti do promjene strukture gospodarstva, niti do njegovog oporavka. Alternativna politika treba biti aktivna ekonomska politika koja će i dovesti do povećanja domaće proizvodnje, zaposlenosti i izvoza, a time i do smanjenja proračunskog deficita i javnog duga

(http://www.politikaplus.com/mobile/novost/95157/Ljubo-Jurcic-11-razloga-zasto-nismo-u-bezizlaznoj-situaciji-samo-da-nas-vlada-ne-gura-u-katastrofu, 16.04.2016.).

Lokomotiva koja vuče proizvodnju, zaposlenost i investicije je potrošnja. Industrijska revolucija bila bi besmislena da se sastojala samo od investicija i golemog povećanja količine tkanina, željeza ili mehaničke snage koja se godišnje mogla proizvesti. Prvi uvjet za pozitivan efekt porasta domaće potrošnje je da što veći njen dio dolazi iz domaće proizvodnje (http://www.politikaplus.com/mobile/novost/95157/Ljubo-Jurcic-11-razloga-zasto-nismo-u-bezizlaznoj-situaciji-samo-da-nas-vlada-ne-gura-u-katastrofu, 16.04.2016.).

Za efikasno provođenje takve politike (ili bilo koje druge) potrebna je analiza strukture domaćeg gospodarstva, međusobna povezanost njegovih sektora, njihova ovisnost o uvozu kao i analiza strukture domaće potrošnje. Suvremeni instrumentarij ekonomske analize nam to omogućuje kao i procjenu multiplikativnih (ukupnih) efekata pojedinih mjera ekonomske politike (http://www.politikaplus.com/mobile/novost/95157/Ljubo-Jurcic-11-razloga-zasto-nismo-u-bezizlaznoj-situaciji-samo-da-nas-vlada-ne-gura-u-katastrofu, 16.04.2016.).

Na temelju analiza strukture domaće proizvodnje i potrošnje, može se utjecati na strukturu povećanja domaće potrošnje koja će u najvećoj mjeri, većoj od navedenog prosjeka, završiti u domaćoj proizvodnji. Povećanje proizvodnje potiče porast zapošljavanja, nacionalnog dohotka i povećanje porezne baze, što uz iste ili manje porezne stope dovodi do smanjenja proračunskog deficita i javnog duga. Tako bi se gospodarstvo moglo pokrenuti uz uzlaznu spirala za razliku sadašnje politike koja ga gura niz silaznu spiralu. Potrebna je politika koja bi se temeljila na znanju potrebnom za provođenje alternativne politike. Za ovo nisu dovoljna samo ekonomska, nego i znanja organiziranja i upravljanja državom i mnoga druga znanja (http://www.politikaplus.com/mobile/novost/95157/Ljubo-Jurcic-11-razloga-zasto-nismo-u-bezizlaznoj-situaciji-samo-da-nas-vlada-ne-gura-u-katastrofu, 16.04.2016.).

4. ZAKLJUČAK

U današnje se vrijeme, doba stalnih promjena, događa kontinuirana konkurencija i nadmetanje među državama, te se do oporavka ne dolazi spontano ili nekim automatizmom, nego kao rezultat smišljene, na znanosti temeljene, ekonomske i ukupne politike prilagođene novonastalim okolnostima.

Ekonomsko je djelovanje sve više posljedica komplementarnosti ljudskih i ambijentalnih uvjeta koji se više ne mogu podrazumijevati inertnima i/ili neutralnima. Mreža je struktura posebno prikladna da importira oblike koordinacije i generiranja informacija i znanja u sve prisutnijoj neizvjesnosti.

John Maynard Keynes (poznat i kao Baron Keynes od Tiltona) je engleski ekonomist poznat kao osnivač makroekonomije te utemeljitelj ideja koje su bitno utjecale na politiku mnogih vlada u XX. stoljeću.

Uz Keynesa se svakako mora izdvojiti Paul A. Samuelson, koji je bio osnivač poznatog poslijediplomskog odjela ekonomike na MIT-ju. Poznat je kao prvi Amerikanac koji je godine 1970. osvojio Nobelovu nagradu za ekonomiju za ukupni teorijski rad i osobito za doprinose unapređenju razine znanstvene analize u ekonomskoj znanosti.

Samuelson je bio prvi ekonomist koji je stečena znanja iz područja fizike počeo koristiti i primjenjivati na ekonomske sisteme (točnije, područje termodinamike) te je time ustanovio metodu komparativne statike u ekonomiji.

Jednako važan svakako je i Friedman, njegov doprinos znanosti je velik no nikako ne treba zanemariti i njegov doprinos širenju znanja. Friedmanova predavanja su bila nezaboravan doživljaj za svakoga studenta i ostavila su duboke tragova na mnogim budućim ekonomistima uključujući i budućega nobelovca, oca teorije racionalnih očekivanja Roberta Lucasa.

Ekonomska politika, kao i svaka politika ima svoje postavljene ciljeve. Ciljevi ekonomskih politika svih država su svakako povećanje domaće proizvodnje, zaposlenosti, izvoza i investicije. Ekonomski sustav i ekonomska politika definiraju se sukladno tim ciljevima i tim redoslijedom. Nažalost, hrvatski ekonomski sustav i ekonomska politika nisu postavljeni tako.

Bez mjera aktivne ekonomske politike niti će doći do smanjenja deficita niti javnog duga niti do promjene strukture gospodarstva, niti do njegovog oporavka. Alternativna politika treba

biti aktivna ekonomska politika koja će i dovesti do povećanja domaće proizvodnje, zaposlenosti i izvoza, a time i do smanjenja proračunskog deficita i javnog duga.

POPIS LITERATURE

Knjige:

1. Ekelund, R.B., Hebert, R.F. (1997.): „**Povijest ekonomske teorije i metode**“, Zagreb: MATE d.o.o.
2. Lunaček, V. (2004.): „**Povijest ekonomskih doktrina**“, Zagreb: DOM I SVIJET, Ekonomski fakultet sveučilišta u Zagrebu
3. Nordström, K.A., Ridderstråle, J. (2002.): „**Fanky Business**“, Zagreb: Differo
4. Sharma, S., Tomić, D. (2012.): „**Ekonomska politika i makroekonomski management**“, Zagreb: Mikrorad d.o.o.

Članci:

5. Baletić, Z. (2008.): „**Recepcija Keynesa u Hrvatskoj**“, Ekonomski pregled, Vol.59., No.5-6., str. 205-221.
6. Brunsko, Z. (1988.): „**Austrijska škola i suvremena građanska ekonomija**“, Politička misao, Vol.25., No.4., 1988., str. 134-147.
7. Drljača, M. (2012.): „**Koncept održivog razvoja i sustav upravljanja**“, Međunarodni skup Nedelja kvaliteta, Kvaliteta i izvrsnost, Vol 1, No. 1-2, Beograd, str. 20-26.
8. Jovanović, M., Eškinja, I. (2008.): „**Neki aspekti neoliberalizma u svjetskom gospodarstvu**“, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Vol. 29., No. 2., str. 941-958.
9. Marjanović, G. (2010.): „**Utjecaj ekonomske krize na glavni tok ekonomske misli**“, Ekonomski horizonti, Vol.12., No.2., str. 5-20.
10. Medić, Đ.Š. (2000.): „**Schumpeterova koncepcija povijesti ekonomske analize i moderna metodologija ekonomije**“, Ekonomski pregled, Vol. 51., No. 9-10., str. 928-953.
11. Meštrović, M., Cvijanović, V. (2007.): “**Prikaz nekih kritika neoklasične škole ekonomskog mišljenja**”, Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, Vol.5., No.1., str. 439-446.
12. Puškarić, M. (1994.): „**Liberalna gospodarska teorija Adama Smitha**“, Politička misao, Vol.31., No.3., str. 82-91.

13. Zeba, M. (2010.): „**John Kenneth Galbraith: Dobro društvo: Humani plan**“, Politička misao, Vol.46., No.3., str. 250-255.

Internet stranice:

14. **Doc foc**- www.docfoc.com, 18.02.2016.
15. **Britannica**- www.britannica.com, 12.03.2016.
16. **Enciklopedija**- www.enciklopedija.hr, 15.02.2016.
17. **Fine artamerica**- www.fineartamerica.com, 20.02.2016.
18. **Innoresource**- www.innoresource.org, 12.03.2016.
19. **Insanokur**- www.insanokur.org, 18.02.2016.
20. **JFK library**- www.jfklibrary.org, 15.03.2016.
21. **Knowledge banks**- www.knowledge-banks.org, 20.02.2016.
22. **Mate**- www.mate.hr, 15.03.2016.
23. **Nobel prize**- www.nobelprize.org, 20.05.2016.
24. **Poduzetnik**- www.poduzetnik.com.hr, 20.02.2016.
25. **Politika plus**- www.politikaplus.com, 16.04.2016.
26. **Proleksis-** www.proleksis.lzmk.hr, 20.02.2016.
27. **Econlib-** www.econlib.org, 15.03.2016.
28. **Wikipedia**- www. hr.wikipedia.org, 12.03.2016.
29. **Sonntag**- www.sonntagcf.com, 20.02.2016.

Ostali izvori:

30. Medić Đ., Radošević, D. (2010.): „**Politička ekonomija post-tranzicijskih zemalja**“, Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet u Zagrebu
31. Širić, I. (2014.): „**Organizacija poslovanja poduzeća Afit d.o.o**.“, završni rad, Split: Sveučilište u Splitu

POPIS SLIKA

1. Paralelizam društveno ekonomskih i političkih procesa
2. Francois Quesnay
3. Adam Smith
4. Karl Marx i Friedrich Engels
5. John Maynard Keynes
6. Joseph Alois Schumpeter
7. John Kenneth Galbraith
8. Paul A. Samuelson
9. Milton Friedman

POPIS TABLICA

1. Dobitnici Nobelove nagrade